

УДК 81'42:316.774(049.1)

Ю.П. МАСЛОВА, кандидат філологічних наук, доцент кафедри інформаційно-документних комунікацій Навчально-наукового інституту міжнародних відносин та національної безпеки Національний університет «Острозька академія»
вул. Семінарська, 2, м. Острог, 35800
E-mail: yuliia.maslova@oa.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-5568-8282>

ФРЕЙМОВА КАРТОГРАФІЯ ВІЙНИ: КОГНІТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ МОДЕЛІ МЕДІЙНОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНИ

Рецензія на: *Досвід війни. Медійно-дискурсивний простір сучасної України*. С. Романюк (ред.)

Варшава: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2024.

Від початку повномасштабної агресії Російської Федерації проти незалежної суверенної держави України медійний простір трансформувався у провідну арену когнітивно-прагматичного протистояння, на якій моделюється не лише динаміка інформаційних і воєнних операцій, а й сам спосіб концептуалізації та інтерпретації травматичного досвіду війни. У такій дискурсивній площині кожна мовна одиниця, кожен візуальний знак і кожна прагматема набувають стратегійної ваги: вони фреймують перебіг подій, індукують афективні сценарії, кристалізують опозицію «свій — чужий» та спрямовують колективну енергію в напрямку мобілізації або, навпаки, зневіри.

В аналітично-комунікативному вимірі війну репрезентовано не лише як геополітичне явище, а і як масштабний семіотичний процес, у межах якого медіа виконують функцію когнітивного медіатора між реальністю фронту та ментальними конструктами суспільства. Наукова рефлексія щодо цього періоду є надзвичайно потрібною, оскільки вможливорює верифікацію меха-

Цитування: Маслова Ю.П. (2025). Фреймова картографія війни: когнітивно-прагматичні моделі медійного дискурсу України. [Рецензія на: *Досвід війни. Медійно-дискурсивний простір сучасної України*. С. Романюк (ред.)]. *Українська мова*, 3 (95), 129—134.

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2023. Статтю опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

нізмів дезінформаційного впливу, репертуаризацію етапів лінгвокреативних трансформацій і документування нових концептів, що ввійшли до колективної пам'яті нації. Для прийдешніх поколінь такі дослідження функціонуватимуть як своєрідний «дискурсивний архів», що слугуватиме джерелом реконструкції ціннісних пріоритетів, емпіричних даних і символічних практик воєнної доби та конструювання мовної картини світу певного історичного періоду, водночас забезпечуючи підґрунтя для критичного сприйняття та формування відповідальної культурної політики в поствоєнному контексті.

Монографія «Досвід війни. Медійно-дискурсивний простір сучасної України» (Варшава: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2024. 244 с.) за редакцією Світлани Романюк є фундаментальним репрезентантом міждисциплінарної колаборації, що постає як синергія надбань когнітивної семантики, прагмалінгвістики та критичного дискурс-аналізу й водночас пропонує цілісну фреймову модель експлікації воєнної дійсності у вітчизняному медійному просторі. Фреймову картографію війни витлумачуємо як системний опис мережі інтерпретаційних рамок (фреймів) та їхніх взаємозв'язків, за допомогою яких медіадискурс структурує події війни, ролі акторів, причинно-наслідкові зв'язки й оцінні настанови.

Актуальність рецензованої монографії зумовлена визначальною роллю інформаційно-медійного простору в умовах тривалої повномасштабної російсько-української війни, де мовні та мультимодальні стратегії масмедіа не лише відтворюють воєнне буття, а й моделюють когнітивні сценарії національної ідентичності та суспільної мобілізації. У сучасній філологічній парадигмі бракувало системного дослідження, яке б поєднало когнітивно-семантичний аналіз воєнних концептів, прагматичний зріз дезінформаційних тактик і лінгвостилістичне осмислення інновацій, зорієнтованих на вербально-візуальну (мультимодальну) природу медіадискурсу. Наукову новизну монографії підсилює фреймова парадигма представлення війни, що інтегрує вербальний корпус телемарафону «Єдині новини», гомілетичний та президентський дискурси, неологічний ресурс традиційних і новітніх медіа, у такій синтетичній конфігурації ці джерела ще не були предметом цілісного аналізу в українськомовних наукових студіях. Рецензоване вивчення зумовлене нагальною потребою державної інформаційної безпеки та стратегійних комунікацій, оскільки окреслені в монографії когнітивні фрейми, прагматемами патріотичної риторики й типологія сакралізованих кодів функціонують як практичний інструментарій для журналістів, медіааналітиків і лінгвістів-експертів. Воно становить методологічний прецедент, що розширює аналітичний потенціал когнітивної лінгвістики, критичного наратив-аналізу та філософії мови, пропонуючи науковій спільноті нові підходи до інтерпретації воєнного медіадискурсу й окреслюючи перспективи подальших міждисциплінарних студій у площині семантики травми, інформаційної поляризації та символічної мобілізації.

Варто зауважити, що обкладинка, створена Анною Гоголевською за ілюстрацією Софії Гембарської, експлікує самодостатній семіотичний акт: дві фігури в білих сукнях, розміщені на межі жовтого та синього полів, функ-

ціюють як іконічний знак уразливості й водночас солідарної стійкості. Контраст теплих і холодних кольорових площин репрезентує колористичну алегорію національної дихотомії життя і руйнування. Грайливі силуети соняхів на жовтому тлі індексують мирний простір, тоді як хрести, полум'я та ракети на синьому активують семантику втрат, травм і безпосередніх загроз. Виразна ритміка ламаних контурів формує кінетичний вектор сприйняття та виконує емотивно-конотативну функцію, спонукаючи реципієнта до оцінної інтерпретації ще задовго до вербального контакту з текстом. У такий спосіб мовна поліфонія та візуальна семіосфера конструюють цілісний комунікативно-прагматичний ансамбль, який фреймує когнітивно-емоційний континуум видання та підсилює його концептуальну значущість.

У передмові Світлана Романюк окреслила методологічний вектор видання, наголосивши, що завданням колективу було з'ясувати, як масмедіа через займенникові, метафоричні та прагматичні стратегії моделюють опозиції «ми — вони», сакралізують дискурс, формують патріотичні прагматики й упорядковують колективну пам'ять. У такому вимірі інтерпретації особливий акцент зреалізовано на фреймовому картографуванні воєнної дійсності, що вможливорює окреслення семантико-асоціативних полів ключових концептів і простеження їхньої динаміки в публічному дискурсі. Авторки послідовно демонструють, що інтеграція вербальних механізмів із мультимодальними чинниками — зокрема образами, кольоровими кодами та мікронаративними колажами — формує цілісні когнітивні й емоційні сценарії сприйняття подій. Така інтердисциплінарна оптика, що поєднує методи когнітивної семантики, прагмалінгвістики та візуальної риторики, надає дослідженню концептуальної завершеності й відкриває нові перспективи для лінгвоконфліктологічних і медіакомунікативних студій. Зауважимо, що в семіотико-комунікаційній перспективі тримовні передмови (українська — 11 сторінок, англійська — 16, польська — 20) виконують функцію метадискурсивного механізму, який одночасно кодує методологічний каркас дослідження та розширює його референтне поле, транслуючи сенси трьома символічними системами й репрезентуючи текст для полінаціональної академічної спільноти. У такий спосіб зреалізовано комунікативну стратегію інтеркодової інклюзії, що на структурно-знаковому рівні підвищує прозорість змістових зв'язків і знижує прагматичні бар'єри сприйняття.

Монографія має двочастинну композицію, у якій послідовно розгорнено медійно-дискурсивну картину війни крізь призму когнітивно-прагматичних і соціолінгвістичних підходів. У першій частині (с. 9—134) Наталія Ясакова (с. 27—41) переконливо обґрунтувала, що займенникова опозиція «ми — вони» функціонує як семіотичне ядро наративу національної ідентичності: прономінативні конструкції активують механізми мовної інклюзії та водночас маргіналізують «іншого», закріплюючи у свідомості бінарну модель світу, що особливо виразно в умовах війни, коли питання національної ідентичності стає екзистенційним і безпосередньо впливає на мобілізаційний потенціал суспільства. Використання національного «ми» в медіатекстах цього періоду виявило стратегії асиміляції та дисиміляції,

які формують спільне бачення минулого, теперішнього й майбутнього та відмежовують українців від ворога.

Наталія Костусяк (с. 43—58) комплексно проаналізувала структурні моделі, семантичну мотивацію та прагматичні параметри неографізмів і неодериватів 2022—2023 років, зауваживши, що лексична неологізація маніфестує трансформацію суспільних цінностей у кризовій ситуації війни. Дослідниця продемонструвала, як графічно, морфологічно та семантично модифіковані мовні інновації не лише реферують актуальні соціокомунікативні події, а й реалізують інтенційні стратегії медіадискурсу, посилюючи експресивність і продукуючи ефекти епатажу, іронії чи сарказму. Окремо акцентовано на ненормативних номінаціях агресора, які актуалізують презирство й ненависть, надаючи текстам глумливого тонального забарвлення.

Марина Навальна (с. 59—76), дослідивши інноваційні процеси в українських масмедіа воєнної тематики, наголосила на динамічних лексичних змінах, індукованих війною. Простежено функціонування нових релевантних лексем, модифікованих значень відомих слів і стійких словосполук з оновленою семантикою; зафіксовано утворення дієслів від власних назв, появу нових іменників й okazіоналізмів, значення яких часто зчитується лише з контексту.

Лариса Колібаба та Світлана Романюк (с. 77—93) дослідили трансформацію офіційних звертань у телемарафоні «Єдині новини» й установили, що етикетна модернізація корелює з прагненням медіа утримувати рівновагу між формальним протоколом та емоційним пафосом. Виокремлено дві основні тенденції: (1) свідоме витіснення патронімів і заміна їх звертаннями з етикетним «пан / пані» та особовими іменами, прізвищами чи назвами посад — як вияв відмежування від російських мовних моделей; (2) активне використання кличного відмінка як засобу відновлення питомих граматичних рис української літературної мови. Такі сучасні процеси є знаковою реакцією на люту агресію ворога і водночас продукують відновлення національної мовної самобутності.

Наталія Адах і Галина Вокальчук (с. 95—110) запропонували лексикографічний портрет неології воєнного десятиріччя, репрезентувавши реєстр понад 1000 одиниць, та створили типологію джерел запозичення, що становить цінну основу для словникових видань. Безперечно, скрупульозно зібраний матеріал стане підґрунтям для подальших досліджень у вимірі неолого-лінгвокультурологічних студій і okazіоналістики.

Ганна Дидик-Меуш (с. 111—122) подала концепт «байрактарщини» як фрейм емоційної та іронійної мобілізації, наголосивши, що okazіоналізми війни постають дієвими маркерами колективного афекту й метарозповіді опору.

Олександра Антонів (с. 123—134) увела до наукового обігу феномен «розмовників воєнного часу», окресливши його як жанр ситуативної комунікативної підтримки в перспективі етнолінгвістичних студій.

У другій частині (с. 135—236) зміщено увагу на взаємодію дискурсивних стратегій об'єднання та конфлікту. Алла Ярова (с. 137—152) проаналізувала дезінформаційний наратив «співчуття до Росії» у німецькомовному телеграм-сегменті, застосувавши критичний дискурс-аналіз і з'ясувавши меха-

нізми емоційного шантажу європейської аудиторії. Продemonстровано, як через емпатійні топоси, емоційні апеляції і ретельно підібрані лексико-метафоричні схеми російської пропаганди формуються повідомлення, що, зрештою, виправдовують агресора в очах європейської спільноти.

Адріана Чучвара (с. 153—169) аналітично представила, як гомілетичні тексти Блаженнішого Святослава формують сакральний каркас наративу спротиву, вербалізуючи концепти жертвності й спасіння та активуючи у вірян скрипти колективної витривалості у правдивій картині світу.

Наталія Піддубна (с. 171—189) розвинула теорію теолінгвістичного дискурсу, наголосивши, що сучасна сакралізація воєнного досвіду є не лише риторичним, а й когнітивним ресурсом формування сенсів національної стійкості.

Наталія Кондратенко (с. 191—201) запропонувала семантико-текстологічну концептуалізацію глорифікації, обґрунтувавши її релевантність для лінгвістичних експертиз питань пропаганди та героїзації.

Олена Доценко (с. 203—220) дослідила «прогностичний дискурс» як інструмент когнітивної інженерії суспільних очікувань, зазначивши, що медійні передбачення структурують часові сценарії колективної надії.

Завершує другу частину монографії аналіз Олени Семенець (с. 221—236) лідеротворчої риторики президентських промов 2022—2023 років: з'ясовано вертикальні та горизонтальні стратегії апеляції до єдності, що транслиують ідею спільнотворчої відповідальності й репродукують фрейм «нація-аргумент».

Схвалення заслуговує те, що в дослідженні подано не лише описовий теоретичний аналіз, а й концептуально та методологічно вивірений інструментарій, який охоплює корпусні підрахунки, дистрибутивний аналіз, фреймове моделювання та критичну медіаекспертизу. Така методологічна синергія в поєднанні з когнітивно-прагматичною спрямованістю забезпечила цілісність праці й сформувала підґрунтя для подальших лінгвістичних, медійних і культурологічних студій воєнної доби. Запропонований підхід, безперечно, слугуватиме орієнтиром для майбутніх міждисциплінарних розвідок, поєднуючи емпіричну точність із теоретичною інноваційністю.

Вартий уваги й ґрунтовний бібліографічний корпус видання, що охоплює фундаментальні праці із сучасних лінгвістичних і медіакомунікативних досліджень. Така композиція засвідчує методологічну інклюзивність авторського колективу й забезпечує міждисциплінарну верифікацію отриманих результатів. Запроваджений у монографії фреймовий підхід уможливив синергію вербальних і візуальних стратегій репрезентації соціальної травми, водночас запропонувавши типологію інновацій та прагматичних тактик, що конструюють інформаційний простір воєнної доби. Істотна перевага дослідження — відсутність надмірної теоретизації, натомість пропоновано синкретичну інтеграцію поняттєво-категорійного апарату з емпіричним матеріалом.

Прорецензована монографія є значущим інформаційно-документним ресурсом для академічної та освітньої спільноти, має високий евристичний потенціал для когнітивної, прагмалінгвістичної, соціолінгвістичної, медіалінг-

вістичної, психолінгвістичної та семіотичної парадигм і окреслює перспективні вектори подальших досліджень семантики колективної пам'яті, механізмів дезінформації та символічної мобілізації суспільства у кризових контекстах.

Рецензію отримано 12.07.2025

Yuliia Maslova, PhD in Philology, Associate Professor of the
Department of Information and Document Communications,
Educational and Research Institute of International Relations and National Security
National University of Ostroh Academy
2 Seminarska St., Ostroh 35800, Ukraine
E-mail: yuliia.maslova@oa.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-5568-8282>

CARTOGRAPHY OF WAR FRAMES:
COGNITIVE-PRAGMATIC MODELS
OF UKRAINIAN MEDIA DISCOURSE

**Review of: *The Experience of War. The Media
and Discursive Space of Modern Ukraine*. S. Romaniuk (Ed.)**

Warsaw: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2024 (in Ukrainian).